

Χρυσόγεωσ Παπαδόπουλος
Μηδρασεγίτης Αθηνών Μαδύρας

Ἡ Γραμματεία τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπι-
τροπῆς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἀθηνῶν,
ὑπὸ Κώστα Καρυωτῆ
(τὴν 13 Νοεμβρίου συνεληγομένης.)

Μέλη
ἐξία.
ἐργασ.
τέμχες
119-120
1931.
1, 15
Γραμματεία
σφ. 1975
1976

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Χρυσόστομος Παπαδόπουλος

Νέα Έστια

Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μαύτιος

Ἔτος Ε! Τεύχος

Ἡ τριακονταπεντιετία τῆς Ἐπιστημονικῆς δρά-
σεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν.-

119 - 120/1931

1ης καὶ 15ης

(Ὑπὸ Κόστα Καίροφύλλα)

Δεκεμβρίου

σελ. 1275-1276

Τὴν 13 Νοεμβρίου συμπληρουμένης τριακονταπεντα-
ετοῦς ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπι-
σκοπού Ἀθηνῶν, οἱ θαυμασταὶ του τοῦ προσέφεραν ἀναμνη-
στικὸν τῶμον περιέχοντα μελέτας τῶν διαπρεπεστέρων ἐπι-
στημόνων - Ἡ ἐκτίμησις αὐτῇ εἶναι δικαία δι' ἓνα σοφὸν
ἐπιστήμονα ὁ ὁποῖος, παρ' ὅλας τὰς ἐκκλησιαστικὰς βαρεῖας καὶ
πολλαπλᾶς αὐτοῦ ἀπασχολήσεις, ἐν τῇ ἐργασίᾳ δέν παύει οὔτε
καὶ σήμερον ἀσχολούμενος μετὰ τὰς κοινὰς καὶ τοιαύτας
μελέτας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

Διότι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπου-
λος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἱστορικὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλά-
δος. Καίτοι ὁ ὄρτασμός ἐγινε διὰ τὴν συμπλήρωσιν τριᾶκον-
τα πέντε ἐτῶν ἐπιστημονικῆς δράσεως, ἐν τούτοις ἡ ἀλήθεια
εἶναι ὅτι ἀπὸ τοῦ 1890 ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ὡς συγγραφεὺς
ἔκτοτε δὲν ἔπαυσε γράφειν καὶ διαφωτίζων σκοτεινὰ σημεῖα τῆς
ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας μας. Τὸ πρῶτον ἔργον του ἀσχολεῖται
μέ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του Μάδουτον τῆς Θράκης.

Απὸ πτωχοῦς γονεῖς καταγόμενος, ἐφοίτησεν εἰς τὴν Μεγά-
λην τοῦ Γένους Σχολὴν καὶ εἰς τὴν ἱερατικὴν σχολὴν κωνσταν-
τινουπόλεως, κατόπιν εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῶν ἱεροσολύ-
μων. κατόπιν ἔλαρε δίπλωμα τοῦ ἐθνικοῦ μας πανεπιστημίου καὶ
μετὰ τετραετὴ φοίτησιν εἰς τὰς θεολογικὰς Ἀκαδημίας κιέλου

καὶ Πετροπούλεως, ἔλαβε καὶ ρωσικὸν θεολογικὸν δίπλωμα εἰς ηλικίαν 27 ἐτῶν, τὸ 1895. μετὰ τοιαῦτα ἐπιστημονικὰ ἐφύδια διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Σχολῆς Ἱεροσολύμων. Μετὰ δεκατετραετῇ σημαντικὴν ἐκεῖ δρᾶσιν, μετέβη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ τέλος τὸ 1911 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς Ριζαρείου Σχολῆς Ἀθηνῶν. Τὸ 1914 ἐξελέγη καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. Μετὰ δεκαετῇ δὲ διδασκαλίαν, ἐξελέγη τὸ 1923 Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος. Τὸ 1924 μετὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς Ἀκαδημίας, διωρίσθη καὶ Ἀκαδημαϊκός. -

• •
•

Αὐτὰ ἐν ὀλίγοις διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνδρός. Ἀλλὰ τὸ ἔργον του, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸ συνοψίσωμεν εἰς ἓν σύντομον σημεῖωμα. Διότι ὁ καὶ ἐκείνος ἐκδοθεὶς κατὰ-
λογος τῶν βιβλίων καὶ μανουσκριπτῶν τοῦ παρόντος εἶναι 335
ἔργα του δημοσιευμένα, ἐκ τῶν δὲ ἐδημοσίευσεν καὶ ἄρκετὰ
ἄλλα σπουδαῖα. Τὸ συγγραφικὸν τοῦ ἔργον ἀποτελεῖ πλήρη
βιβλιοθήκην. καὶ εἶναι ἀξιοπεριέργον πῶς, παρ' ὅλας τὰς βα-
ρείας καὶ πολλαπλᾶς ἀσχολίας τοῦ ἀνωτάτου ἀξιωματοῦ του,
εὕρισκει καιρὸν ν' ἀσχολῆται εἰς ἱστορικὰς ἐρῦνας. καὶ β-
μας τὸ τελευταῖον του βιβλίον, δι' οὗ ἐλέγχεται ἀνυπόστα-
τος ἡ περὶ πρωτεῶν τοῦ Πάπα διεκδίκησις, τὸν ἀποδεικνύει
σοφὸν ἐρευνητὴν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν διαφεύγει καμμία πηγή.

Τὸ ὅλον συγγραφικὸν ἔργον του κυρίως περιστρέφεται
περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν. καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ
ὡς εἷς τῶν ὀλίγων παγκοσμίῳ ἐπιβολῆς ἱστορικῶν τῆς ἐκ-
κλησίας. Γλωσσομαθής, φιλότιμος καὶ εὐσυνείδητος ἐρευνητὴς
ἔχει τὴν μεγάλην ἀρετὴν νὰ καταφεύγῃ πάντοτε εἰς τὰς πη-
γὰς καὶ νὰ μὴ βασίξῃ τὰ συμπεράσματά του, παρὰ μόνον ἐπὶ

ἐξηκριβωμένων γεγονότων. Τὸ ἔργον τοῦ "Ἱστορίας τῆς Ἐκ-
κλησίας τῆς Ἑλλάδος", τοῦ ὁποῦν δυστυχῶς ἀκόμη δὲν ἐ-
ξεδόθη ὁ δεῦτερος τόμος, ἀποτελεῖ μνημειώδη ἐργασίαν, ἡ
ὁποία, αὐτὴ καὶ μόνη, θὰ ἤρκει νὰ τιμῇ ἓνα συγγραφεύα.
καὶ ὅμως μέχρι σήμερον ἔχει συγγράψῃ καὶ ἄλλα 350 πε-
ρίπου ἔργα.

Καὶ ἡ παραμικροτέρα μονογραφία τοῦ ἔρχεται νὰ προσ-
θέσῃ κατὰ νέον καὶ νὰ διαφωτίσῃ κάποιαν σκοτεινὴν σελί-
δα. Ἐκατὸν μελέται τοῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γενικὴν ἐκκλη-
σιαστικὴν ἱστορίαν. Τριᾶκοντα πέντε μελέται τοῦ ἔχουν θέ-
μα τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Πεντήκοντα ἄλ-
λαι τοῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὰς ἐκκλησίας Ἀντιοχείας. Ἱεροσολύ-
μων καὶ Κύπρου. Αἱ λοιπαὶ ἔργασαι τοῦ ἀσχολοῦνται μὲ διδ-
φορα θεολογικὰ καὶ ἱστορικὰ ζητήματα.

Ἡ πρῶτος τοῦ ὁποῦν ἐκτενέως χαρακτηρίζῃ τὸ ὅλον ἔρ-
γον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν εἶναι τὸ νεωτεριστικὸν πνεύ-
μα τοῦ ἱστορικοῦ. Τίποτε τὸ παλαιότικον, τίποτε τὸ σχολαστι-
κόν. Μία πνοὴ μεγάλου ἱστορικοῦ συγγραφέως διαπνέει τὸ ὅλον
ἔργον του. Ἡ γλῶσσα τοῦ εἶναι ζωντανή καὶ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ
κάθε δασκαλισμὸν. Τὰ συμπεράσματά του σαφῆ καὶ
βασισμένα ἐπὶ στερεῶν βάσεων. Ἡ κρίσις τοῦ διαυγής καὶ
ἀπηλλαγμένη πάσης μερολητικότητος. Ὅταν διαχειρίζεται ἓν
ἱστορικὸν θέμα, λησμονεῖ τὴν ιδιότητά τοῦ ἀνωτάτου κληρι-
κοῦ καὶ ἀπομένει ὁ βαθύς ἱστορικός, ὁ κρίνων χωρὶς προκα-
τάληψιν καὶ ὁ τιθέμενος ὑπὲρ ἄνω συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δημιουργήσῃ
ἓν ἔργον πλείον ἐν τῷ συνόλῳ του καὶ ἐν ταῖς λεπτομερεῖ-
αις του. Ἡ πρώτη ἐκκλησιαστικὴ μας ἱστορία ἐπλουτίσθη μὲ
ἀληθινούς θησαυροὺς χάρις εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν
Χρυσόστομον Παπαδόπουλον. Εἴχα σκεφθῇ ἀρχικῶς νὰ παραθέσω

σημείωσιν τῶν σπουδαιότερων βούλαχιστον ἐκ τῶν τριακοσίων
πεντήκοντα μελετῶν του. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον ἐπροχώρουν εἰς τὴν ἐ-
πιλογὴν, ἐπὶ τοσοῦτον ἀντελαμβάνομην ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ
περιορίσω τὸν ἀριθμὸν τοῦ καταλόγου. Διότι ὅλα εἶναι, ἂν
μὴ κατὰ τὸν ὄγκον, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἴσαι. Ἀποφεύγω λοι-
πὸν τὴν σημείωσιν ἔργων του, διότι ἡ παράθεσις τῶν τίτλων
τῶν μόνον θ' ἀπῆται ὀλόκληρον τεύχος τῆς Ν. Ἑστίας (1). Καί
σταματῶ τὸ σημείωμά μου αὐτό, που ἐγράφη προχεῖρως καὶ χω-
ρὶς ἄλλην ἀπαίτησιν, παρὰ νὰ προσφέρῃ φόρον θαυμασμοῦ καὶ
ἐκτιμήσεως εἰς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα τῆς ἐκκλησίας μας καὶ
σοφὸν διδάσκαλον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας μας, μὲ τὴν εὐ-
χὴν, ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὸ πολυτίμητον ἔργον του καὶ πλουτίσῃ
τὴν πτωχὴν ἐπιστημονικὴν βιβλιοθήκην μας μὲ νέα ἔργα σοφά

καὶ χρήσιμα.
ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΣΗΜ. 1 Ἀναγραφὴ τῶν κυριωτέρων τοῦ ἔργων ἐγίνε ἄλλοτε
εἰς ἄρθρον τοῦ κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλου δημοσιευθὲν
εἰς τὴν "Ν. Ἑστίαν".

Χρυσόστομος Παπαδόπουλος

Νέα Ἑστία

Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μαύτιος

Ἔτος Ε! Τεύχος

Ἡ τριακονταπεντιετία τῆς Ἐπιστημονικῆς δρά-
σεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν.-

119 - 120/1931

1ης καὶ 15ης

(ὑπὸ Κόστα Καιροφύλλα)

Δεκεμβρίου

σελ. 1275-1276

Τὴν 13 Νοεμβρίου συμπληρουμένης τριακονταπεντα-
ετοῦς ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπι-
σκόπου Ἀθηνῶν, οἱ θαυμασταί του τοῦ προσέφεραν ἀναμνη-
στικὸν τόμον περιέχοντα μελέτας τῶν διατρεπεστέρων ἐπι-
στημόνων - Ἡ ἐκτίμησις αὕτη εἶναι δίκαια δι' ἓνα σοφὸν
ἐπιστήμονα ὁ ὁποῖος, παρ' ὅλας τὰς ἀνταρκεικῶς βαρεῖας καὶ
πολλαπλᾶς αὐτοῦ ἀπασχολήσεις, ἐν τῇ ἐργασίᾳ δέν παύει οὔτε
καὶ σήμερον ἀσχολούμενος μετὰ τῶν ἀρχαίων τοῦ ἱστορικοῦ
μελέτας.

Διότι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπου-
λος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἱστορικός τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλά-
δος. Καίτοι ὁ ἔρρτασμός ἔγινε διὰ τὴν συμπλήρωσιν τριακον-
τα πέντε ἐτῶν ἐπιστημονικῆς δράσεως, ἐν τούτοις ἡ ἀλήθεια
εἶναι ὅτι ἀπὸ τοῦ 1890 ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ὡς συγγραφεὺς
ἔκτοτε δέν ἔπαυσε γράφειν καὶ διαφωτίζων σκοτεινὰ σημεῖα τῆς
ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας μας. Τὸ πρῶτον ἔργον του ἀσχολεῖται
μέ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του Μάδυτον τῆς Θράκης.

Απὸ πτωχοῦς γονεῖς καταγόμενος, ἐφοίτησεν εἰς τὴν Μεγά-
λην τοῦ Γένους Σχολὴν καὶ εἰς τὴν ἱερατικὴν σχολὴν κωνσταν-
τινουπόλεως, κατόπιν εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῶν ἱεροσολύ-
μων. κατόπιν ἔλαρε δίπλωμα τοῦ ἐθνικοῦ μας πανεπιστημίου καὶ
μετὰ τετραετὴ φοίτησιν εἰς τὰς θεολογικὰς Ἀκαδημίας κιέλου

καὶ Πετροπούλεως, ἔλαβε καὶ ῥωσικὸν θεολογικὸν ὀπλῶμα
εἰς ηλικίαν 27 ἐτῶν, τὸ 1895. μετὰ τοιαῦτα ἐπιστημονικὰ ἐ-
φύδια διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Σχολῆς Ἱεροσολύμων. Μετὰ
δεκατετραετῇ σημαντικὴν ἐκεῖ δρᾶσιν, μετέβη εἰς Ἀλεξάν-
δρειαν, καὶ τέλος τὸ 1911 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς Ριζαρεῖ-
ου Σχολῆς Ἀθηνῶν. Τὸ 1914 ἐξελέγη καθηγητὴς τοῦ Πανε-
πιστημίου. Μετὰ δεκαετῇ δὲ διδασκαλίαν, ἐξελέγη τὸ 1923
Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος. Τὸ 1924 μὲ τὴν
Ἱδρυσιν τῆς Ἀκαδημίας, διωρίσθη καὶ Ἀκαδημαϊκός. -

• •
•

Αὐτὰ ἐν ὀλίγοις διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνδρός. Ἀλλὰ τὸ
ἔργον του, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸ συνοψίσωμεν εἰς ἓν
σύντομον σημείωμα. Διότι ἡ ποσὸς αὐτοῦ ἐκδοθεῖς κατὰ-
λογος τῶν βιβλίων καὶ μονογραμμάτων παρουσιάζει 335
ἔργα του δημοσιευμένα, ἔκτοτε δὲ δημοσίευσε καὶ ἄρκετά
ἄλλα σπουδαῖα. Τὸ συγγραφικὸν αὐτοῦ ἔργον ἀποτελεῖ πλήρη
βιβλιοθήκην. καὶ εἶναι ἀξιοπερίεργον πῶς, παρ' ὅλας τὰς βα-
ρεῖας καὶ πολλαπλὰς ἀσχολίας τοῦ ἀνωτάτου ἀξιωματοῦ του,
εὕρισκει καιρὸν ν' ἀσχολῆται εἰς ἱστορικὰς ἐρῦνας. Καὶ ὁ-
μας τὸ τελευταῖον του βιβλίον, δι' ὃ ἐλέγχεται ἀνυπόστα-
τος ἡ περί πρωτείων τοῦ Πάπα διεκδίκησις, τὸν ἀποδεικνύει
σοφὸν ἐρευνητὴν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν διαφεύγει καμμία πηγὴ.

Τὸ ὅλον συγγραφικὸν ἔργον του κυρίως περιστρέφεται
περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν. Καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ
ὡς εἰς τῶν ὀλίγων παγκοσμίου ἐπιβολῆς ἱστορικῶν τῆς ἐκ-
κλησίας. Πλωσσομαθής, φιλότιμος καὶ εἰσυνείσητος ἐρευνητὴς
ἔχει τὴν μεγάλην ἀρετὴν νὰ καταφεύγῃ πάντοτε εἰς τὰς πη-
γὰς καὶ νὰ μὴ βασίξῃ τὰ συμπεράσματά του, παρά μόνον ἐπὶ

ἐξηκριβωμένων γεγονότων. Τό ἔργον τοῦ "Ἱστορία τῆς Ἐκ-
κλησίας τῆς Ἑλλάδος", τοῦ ὁποῦ δις δυστυχῶς ἀκόμη δέν ἐ-
ξεδόθη ὁ δεῦτερος τόμος, ἀποτελεῖ μνημειώδη ἐργασίαν, ἣ
ὅποια, αὐτῇ καὶ μόνῃ, θά ἤρκει νά τιμῇ ἓνα συγγραφεύ.
καὶ ὅμως μέχρι σήμερον ἔχει συγγράψῃ καὶ ἄλλα 350 πε-
ρίπου ἔργα!.

Καὶ ἡ παραμικροτέρα μονογραφία τοῦ ἔρχεται νά προσ-
θέσῃ κατὰ νέον καὶ νά διαφωτίσῃ κάποιαν σκοτεινὴν σελί-
δα. Ἐκατὸν μελέται τοῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γενικὴν ἐκκλη-
σιαστικὴν ἱστορίαν. Τριάκοντα πέντε μελέται τοῦ ἔχουν θέ-
μα τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Πεντήκοντα ἄλ-
λαι τοῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὰς ἐκκλησίας Ἀντιοχείας. Ἱεροσολύ-
μων καὶ Κύπρου. Αἱ λοιπαὶ ἐκκλησίαι τοῦ ἀσχολοῦνται μὲ δι-
φορα θεολογικὰ καὶ ἱστορικὰ θέματα.

Ἐκείνο το ὅπου ὁ ἱστορὸς παρατηρεῖται ὅτι ἔστιν ἡ
φων τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ νεωτεριστικοῦ πνεύ-
μα τοῦ ἱστορικοῦ. Τίποτε τὸ παλαιό, τίποτε τὸ σχολαστι-
κόν. Μία πνοὴ μεγάλου ἱστορικοῦ συγγραφέως διαπνέει τὸ ὅλον
ἔργον του. Ἡ γλῶσσα τοῦ εἶναι ὡντανή καὶ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ
κάθε δ α σ κ α λ ι σ μ ο ν. Τὰ συμπεράσματά του σαφεῖ καὶ
βασισμένα ἐπὶ στερεῶν βάσεων. Ἡ κρίσις τοῦ διαυγής καὶ
ἀπηλλαγμένη πάσης μερολητικότητος. Ὢταν διαχειρίζεται ἓν
ἱστορικόν θέμα, λησμονεῖ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀνωτάτου κληρι-
κοῦ καὶ ἀπομένει ὁ βαθύς ἱστορικός, ὁ κρίνων χωρὶς προκα-
τάληψιν καὶ ὁ τιθέμενος ὑπεράνω συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δέν ἦτο δυνατόν νά ^{μὴ} δημιουργήσῃ
ἓν ἔργον βέλειον ἐν τῇ συνόλῳ τοῦ καὶ ἐν ταῖς λεπτομερεί-
αις του. Ἡ πρώτη ἐκκλησιαστικὴ μας ἱστορία ἐπλουτίσθη μὲ
ἀληθινούς θησαυροὺς χάρις εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν
Χρυσόστομον Παπαδόπουλον. Εἶχα σκεφθῇ ἀρχικῶς νά παραθέσω

4

σημείωσιν τῶν σπουδαιότερων πούλαχιστον ἐκ τῶν τριακοσίων πεντήκοντα μελετῶν του. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον ἐπροχώρουν εἰς τὴν ἐπιλογὴν, ἐπὶ τοσοῦτον ἀντελαμβάνεμην ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ περιορίσω τὸν ἀριθμὸν τοῦ καταλόγου. Διότι ὅλα εἶναι, ἂν μὴ κατὰ τὸν ὄγκον, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἴσαι. Ἀποφεύγω λοιπὸν τὴν σημείωσιν ἔργων του, διότι ἡ παράθεσις τῶν τίτλων τῶν μόνον θ' ἀπότηι ὁλόκληρον τεῦχος τῆς Ν. Ἑστίας (1). Καὶ σταματῶ τὸ σημείωμά μου αὐτό, που ἐγράφη προχεύως καὶ χωρὶς ἄλλην ἀπαίτησιν, παρὰ νὰ προσφέρῃ φόρον θαυμασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως εἰς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα τῆς ἐκκλησίας μας καὶ σοφὸν διδάσκαλον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας μας, μέ τὴν εὐχήν, ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὸ πνευματικόν ἔργον του καὶ πλουτίσῃ τὴν πτωχὴν ἐπιστημονικὴν κληρονομίαν μας μέ νέα ἔργα σοφὰ καὶ χρήσιμα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΣΗΜ. 1 Ἐναγραφή τῶν κυριωτέρων του ἔργων ἔγινε ἄλλοτε εἰς ἄρθρον τοῦ κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλου δημοσιευθὲν εἰς τὴν "Ν. Ἑστίαν".

Χρυσόστομος Παπαδόπουλος

Νέα Έστία

Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μαύτιος

Ἔτος Ε' Τεύχος

Ἡ τριακονταπεντιετία τῆς Ἐπιστημονικῆς δρά-
σεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν.-

119 - 120/1931

1ης καὶ 15ης

(ὕπὸ Κώστα Καιροφύλλα)

Δεκεμβρίου

σελ. 1275-1276

Τὴν 13 Νοεμβρίου συμπληρουμένης τριακονταπεντα-
ετοῦς Ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπι-
σκόπου Ἀθηνῶν, οἱ θαυμασταί του τοῦ προσέφεραν ἀναμνη-
στικὸν τὸρον περιέχοντα μελέτας τῶν διατρεπεστέρων ἐπι-
στημόνων - Ἡ ἐκτίμησις αὕτη εἶναι δίκαια δι' ἓνα σοφὸν
ἐπιστήμονα ὁ ὁποῖος, παρ' ὅλας τὰς ἐξωτερικῶς βαρεῖας καὶ
πολλαπλᾶς αὐτοῦ ἀπασχολήσεις, ἐν ταῖς αὐτῶν δὲν παύει οὔτε
καὶ σήμερον ἀπχολούμενος μελέτᾳ προσεχίζου τοῦ ἰσθμοῦ τῆς
μελέτης.

Διότι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπου-
λος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἱστορικὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλά-
δος. Καίτοι ὁ ἔρτασμός ἐγινε διὰ τὴν συμπλήρωσιν τριακον-
τα πέντε ἐτῶν Ἐπιστημονικῆς δράσεως, ἐν τούτοις ἡ ἀλήθεια
εἶναι ὅτι ἀπὸ τοῦ 1890 ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ὡς συγγραφεὺς
ἔκτοτε δὲν ἔπαυσε γράφειν καὶ διαφωτίζων σκοτεινὰ σημεῖα τῆς
ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας μας. Τὸ πρῶτον ἔργον του ἀσχολεῖται
μὲ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του Μάδουτον τῆς Θράκης.

Ἀπὸ πτωχοῦς γονεῖς καταγόμενος, ἐφοίτησεν εἰς τὴν Μεγά-
λην τοῦ Γένους Σχολὴν καὶ εἰς τὴν ἱερατικὴν σχολὴν κωνσταν-
τινουπόλεως, κατόπιν εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῶν ἱεροσολύ-
μων. κατόπιν ἔλαβε δῖπλωμα τοῦ ἐθνικοῦ μας πανεπιστημίου καὶ
μετὰ τετραετὴ φοίτησιν εἰς τὰς θεολογικὰς Ἀκαδημίας κιέλου

καὶ Πενρουπόλεως, ἔλαβε καὶ ρωσικὸν θεολογικὸν δίπλωμα εἰς ηλικίαν 27 ἐτῶν, τὸ 1895. μετὰ τοιαῦτα ἐπιστημονικὰ ἐ-
φύδια διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἁρχαίας ἱεροσολύμων. Μετὰ
δεκατετραετὴ σημαντικὴν ἐκεῖ δρᾶσιν, μετέβη εἰς Ἀλεξάν-
δρειαν, καὶ τέλος τὸ 1911 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς βιβλιοθή-
κου ἁρχαίας Ἀθηνῶν. τὸ 1914 ἐξελέγη καθηγητὴς τοῦ πανε-
πιστημίου. Μετὰ δεκαετὴ δὲ διδασκαλίαν, ἐξελέγη τὸ 1923
ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος. τὸ 1924 μετὰ τὴν
ἰδρυσιν τῆς Ἀκαδημίας, διωρίσθη καὶ ἀκαδημαϊκός. -

• •

.

Αὐτὰ ἐν ὀλίγοις διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνδρός. Ἀλλὰ τὸ
ἔργον του, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸ συνοψίσωμεν εἰς ἓν
σύντομον σημείωμα. Διότι ὁ πῶς ἐφείσας ἐκδοθεὶς κατὰ-
λογος τῶν βιβλίων καὶ ἀποφθεγμάτων του παρουσιάζει 335
ἔργα του δημοσιευμένα, ἐκ τῶν ὧν δὲ δημοσίευσε καὶ ἄρκετὰ
ἄλλα σπουδαῖα. τὸ συγγραφικὸν τὸν ἔργον ἀποτελεῖ πλήρη
βιβλιοθήκην. καὶ εἶναι ἀξιοπερίεργον πῶς, παρ' ὅλας τὰς βα-
ρείας καὶ πολλαπλὰς ἀσχολίας τοῦ ἀνωτάτου ἀξιωματοῦ του,
εὕρσκει καιρὸν ν' ἀσχολῆται εἰς ἱστορικὰς ἐρῦνας. καὶ β-
μας τὸ τελευταῖον του βιβλίον, δι' οὗ ἐλέγχεται ἀνυπόστα-
τος ἡ περὶ πρωτείων τοῦ Πάπα διεκδίκησις, τὸν ἀποδεικνύει
σοφὸν ἐρευνητὴν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν διαφεύγει καμμία πηγή.

τὸ ὅλον συγγραφικὸν ἔργον του κυρίως περιστρέφεται
περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν. καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ
ὡς εἰς τῶν ὀλίγων παγκοσμίως ἐπιβολῆς ἱστορικῶν τῆς ἐκ-
κλησίας. Γνωσσομαθὴς, φιλότιμος καὶ εὐσυνείητος ἐρευνητὴς
ἔχει τὴν μεγάλην ἀρετὴν νὰ καταφεύγῃ πάντοτε εἰς τὰς πη-
γὰς καὶ νὰ μὴ βασίξῃ τὰ συμπεράσματά του, παρὰ μόνον ἐπὶ

ἐξηκριβωμένων γεγονότων. Τὸ ἔργον τοῦ "Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος", τοῦ ὁποῦ δις δυστυχῶς ἀκόμη δὲν ἐξεδόθη ὁ δεῦτερος τόμος, ἀποτελεῖ μνημειώδη ἐργασίαν, ἣ ὅποια, αὐτὴ καὶ μόνη, θά ἤρκει νὰ τιμῇ ἓνα συγγραφεύα. καὶ ὅπως μέχρι σήμερον ἔχει συγγράψῃ καὶ ἄλλα 350 περίπου ἔργα.

Καὶ ἡ παραμικροτέρα μονογραφία τοῦ ἔρχεται νὰ προσθέσῃ κατὰ νέον καὶ νὰ διαφωτίσῃ κάποιαν σκοτεινὴν σελίδα. Ἑκατὸν μελέται τοῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γενικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν. Τριῶντα πέντε μελέται τοῦ ἔχουν θέμα τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Πεντήκοντα ἄλλαι τοῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὰς ὀρθόδοξας Ἀντιοχείας. Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου. Αἱ λοιπὲς ἐργασίαι τοῦ ἀσχολοῦνται μὲ διάφορα θεολογικὰ καὶ ἱστορικὰ ζητήματα.

Πιὲν τοιοῦτον ὁλοκλήρως χαρακτηρίζει τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμετέρων εἶναι τὸ νεωτερικὸν πνεῦμα τοῦ ἱστορικοῦ. Τίποτε τὸ παλαιότικον, τίποτε τὸ σχολαστικόν. Μία πνοή μεγάλου ἱστορικοῦ συγγραφέως διαπνέει τὸ ὅλον ἔργον του. Ἡ γλῶσσα τοῦ εἶναι ὡντανή καὶ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε δασκαλισμόν. Τὰ συμπεράσματά του σαφῇ καὶ βασιζόμενα ἐπὶ στερεῶν βάσεων. Ἡ κρίσις τοῦ διαυγής καὶ ἀπηλλαγμένη πάσης μερολητικότητος. Ὅταν διαχειρίζεται ἓν ἱστορικὸν θέμα, λησμονεῖ τὴν ιδιότητά τοῦ ἀνωτάτου κληρικοῦ καὶ ἀπομένει ὁ βαθύς ἱστορικός, ὁ κρίνων χωρὶς προκατάληψιν καὶ ὁ τιθέμενος ὑπεράνω συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εἶναι ἥτο δυνατόν νὰ ^{μὴ} δημιουργήσῃ ἓν ἔργον πλείον ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις του. Ἡ πρώτη ἐκκλησιαστικὴ μας ἱστορία ἐπλουτίσθη μὲ ἀληθινούς θησαυροὺς χάρις εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν Χρυσόστομον Παπαδόπουλον. Εἶχα σκεφθῇ ὀρχικῶς νὰ παραθέσω

σημείωσιν τῶν σπουδαιωτέρων πούλαχιστον ἐκ τῶν τριακοσίων πεντήκοντα μελετῶν του. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἐπροχώρουν εἰς τὴν ἐπιλογὴν, ἐπὶ τοσοῦτον ἀντελαβανόμεν διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ περιορίσω τὸν ἀριθμὸν τοῦ καταλόγου. Διότι ὅλα εἶναι, ἂν μὴ κατὰ τὸν ὄγκον, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἴσαι. Ἀποφεύγω λοιπὸν τὴν σημείωσιν ἔργων του, διότι ἡ παράθεσις τῶν τίτλων τῶν μόνον θ' ἀπῆται ὁλόκληρον τεῦχος τῆς Ν. Ἑστίας (1). Καὶ σταματῶ τὸ σημείωμά μου αὐτό, που ἐγράφη προχείρως καὶ χωρὶς ἄλλην ἀπαίτησιν, παρὰ νὰ προσφέρῃ φόρον θαύμασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως εἰς τὸν ἀνώτατον ἀρχοντα τῆς ἐκκλησίας μας καὶ σοφὸν διδάσκαλον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας μας, μὲ τὴν εὐχὴν, ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὸ πολὺτιμον ἔργον του καὶ πλουτίσῃ τὴν πτωχὴν ἐπιστημονικὴν ἀποθήκην μας μὲ νέα ἔργα σοφὰ καὶ χρήσιμα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΣΗΜ. 1 Ἀναγραφὴ τῶν κυριωτέρων του ἔργων ἔγινε ἄλλοτε εἰς ἄρθρον τοῦ κ. Δ. Γρ. Καμπουρόγλου δημοσιευθὲν εἰς τὴν "Ν. Ἑστίαν".